

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

DIGITÁLNÍ UČEBNÍ MATERIÁL

škola	Střední škola F. D. Roosevelta pro tělesně postižené, Brno, Křižíkova 11
číslo projektu	CZ.1.07/1.5.00/34.1037
číslo učebního materiálu	VY_32_INOVACE_ZIL_EL_123_13
předmět, tematický celek	Základy elektrotechniky a elektroniky
ročník	První, druhý a třetí
datum vytvoření	2013
anotace	Materiál obsahuje řešený příklad na téma transfigurace hvězda-trojúhelník
metodická poznámka	Určeno pro práci s dataprojektorem a bílou keramickou tabulí. Řešení se odkrývá krok za krokem, spolu s jednoduchým vysvětlením.
autor	Ing. Olga Žilková
licence (není-li vyplněno, je materiál ze zdrojů autora)	T. Hajach, M. Tuma, E. Šteliarová: Základy elektrotechniky 1. Bratislava 1984;

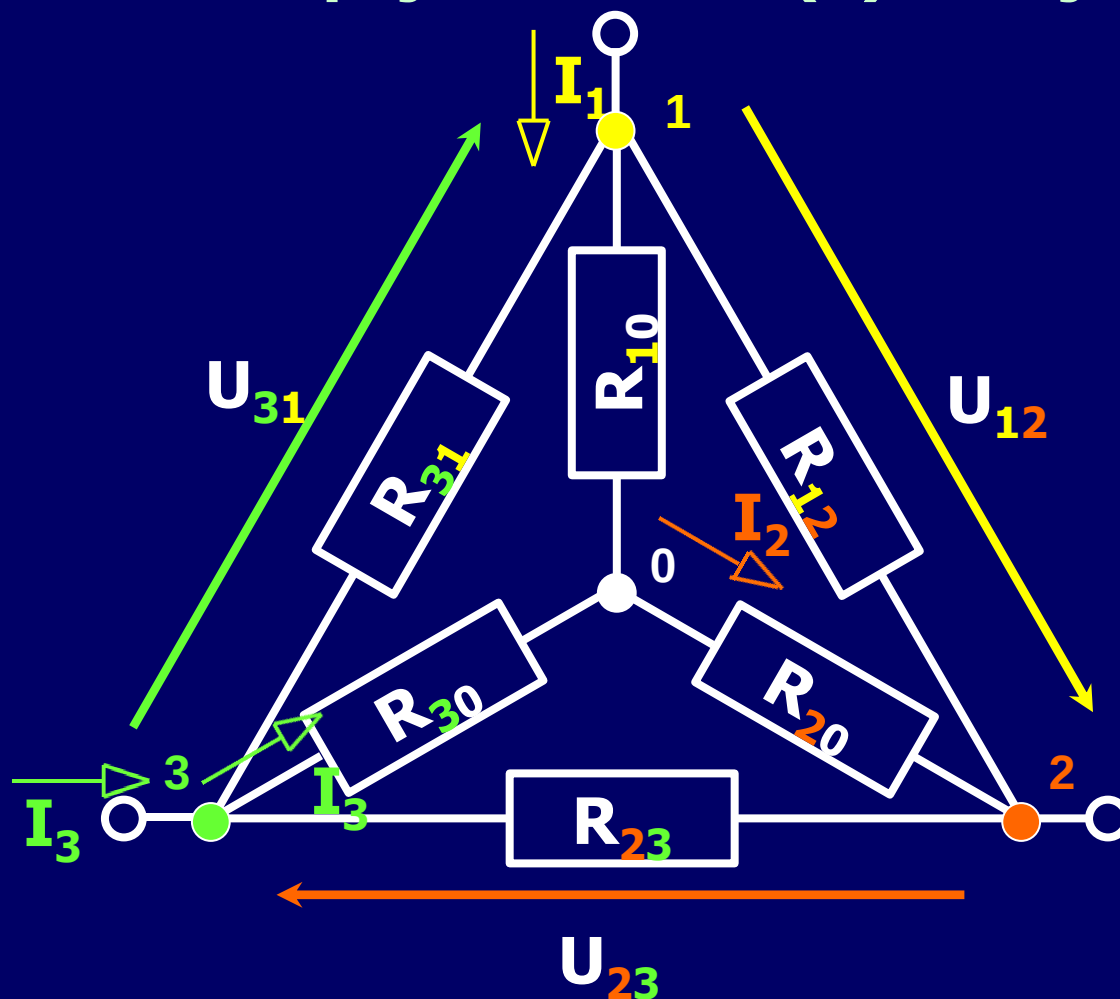
Transfigurace hvězda – trojúhelník Y-D

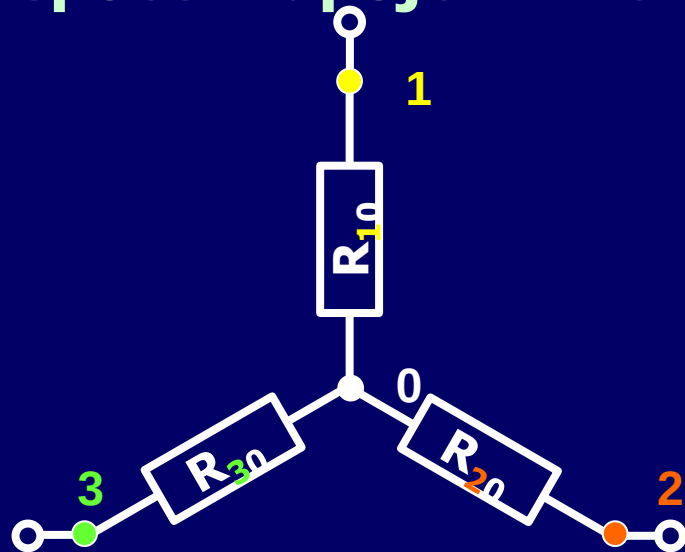
Kirchhoffovy zákony, Ohmův zákon

3

Ekvivalence zapojení hvězda (Y) – trojúhelník (D)

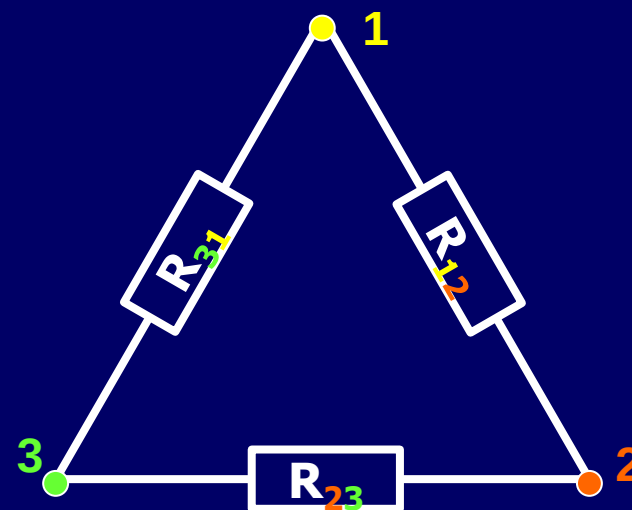

Přepočet zapojení hvězda (Y) – trojúhelník (D)

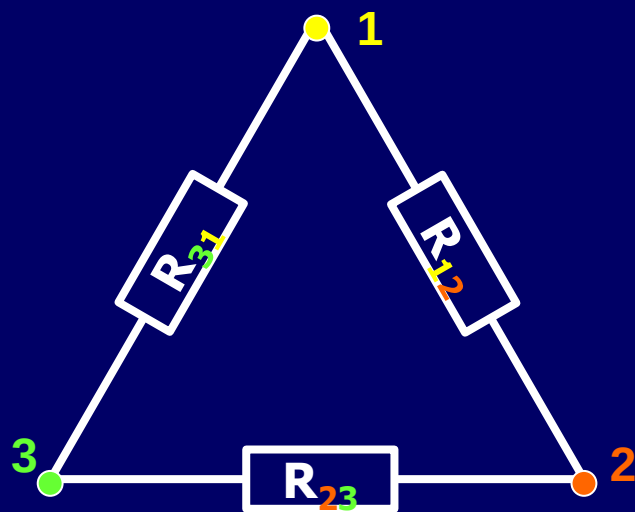
$$R_{12} = R_{10} + R_{20} + \frac{R_{10} \cdot R_{20}}{R_{30}}$$

$$R_{23} = R_{30} + R_{20} + \frac{R_{30} \cdot R_{20}}{R_{10}}$$

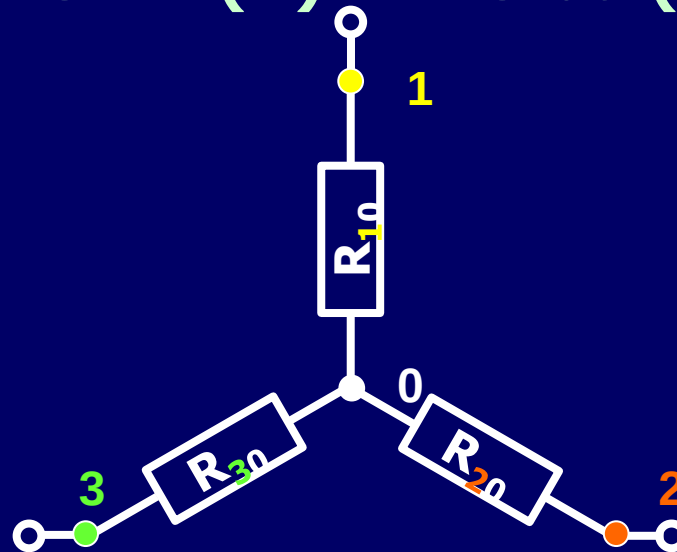
$$R_{31} = R_{10} + R_{30} + \frac{R_{10} \cdot R_{30}}{R_{20}}$$

Přepočet zapojení trojúhelník (D) – hvězda (Y)

$$R_{10} = \frac{R_{31} \cdot R_{12}}{R_{12} + R_{23} + R_{31}}$$

$$R_{20} = \frac{R_{23} \cdot R_{12}}{R_{12} + R_{23} + R_{31}}$$

$$R_{30} = \frac{R_{31} \cdot R_{23}}{R_{12} + R_{23} + R_{31}}$$

6

Příklad

Urči úbytek elektrického napětí na jednotlivých spotřebičích a proudy jimi protékající. Napětí elektrického zdroje je 15V.

■ Dáno:

■ $R_1 = 0,2 \text{ k}\Omega = 200 \text{ }\Omega$

■ $R_2 = 0,3 \text{ k}\Omega = 300 \text{ }\Omega$

■ $R_3 = 0,5 \text{ k}\Omega = 500 \text{ }\Omega$

■ $R_4 = 420 \text{ }\Omega$

■ $R_5 = 10 \text{ }\Omega$

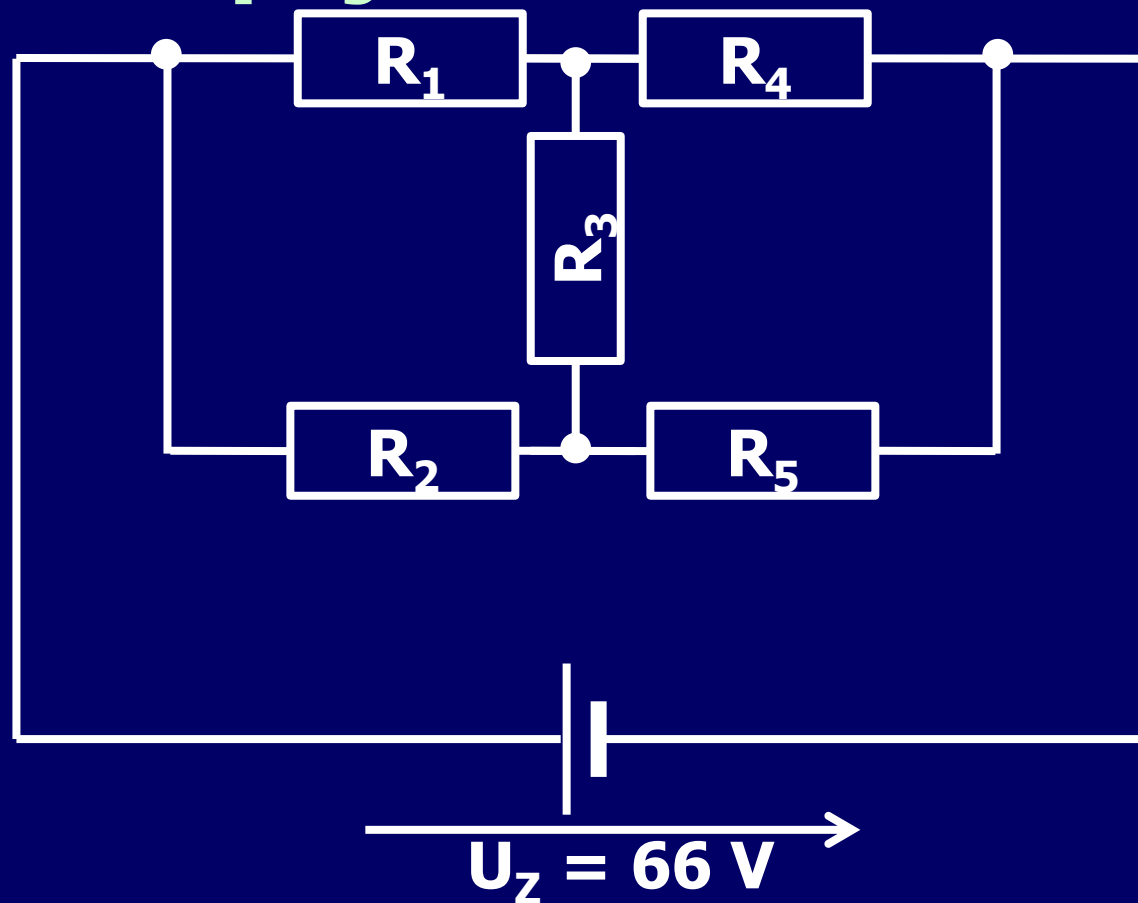
■ $U_Z = 66 \text{ V}$

■ Neznámé veličiny:

■ $I_1, I_2, I_3, I_4, I_5 = ? \text{ [A]}$

■ $U_1, U_2, U_3, U_4, U_5 = ? \text{ [V]}$

Schéma zapojení

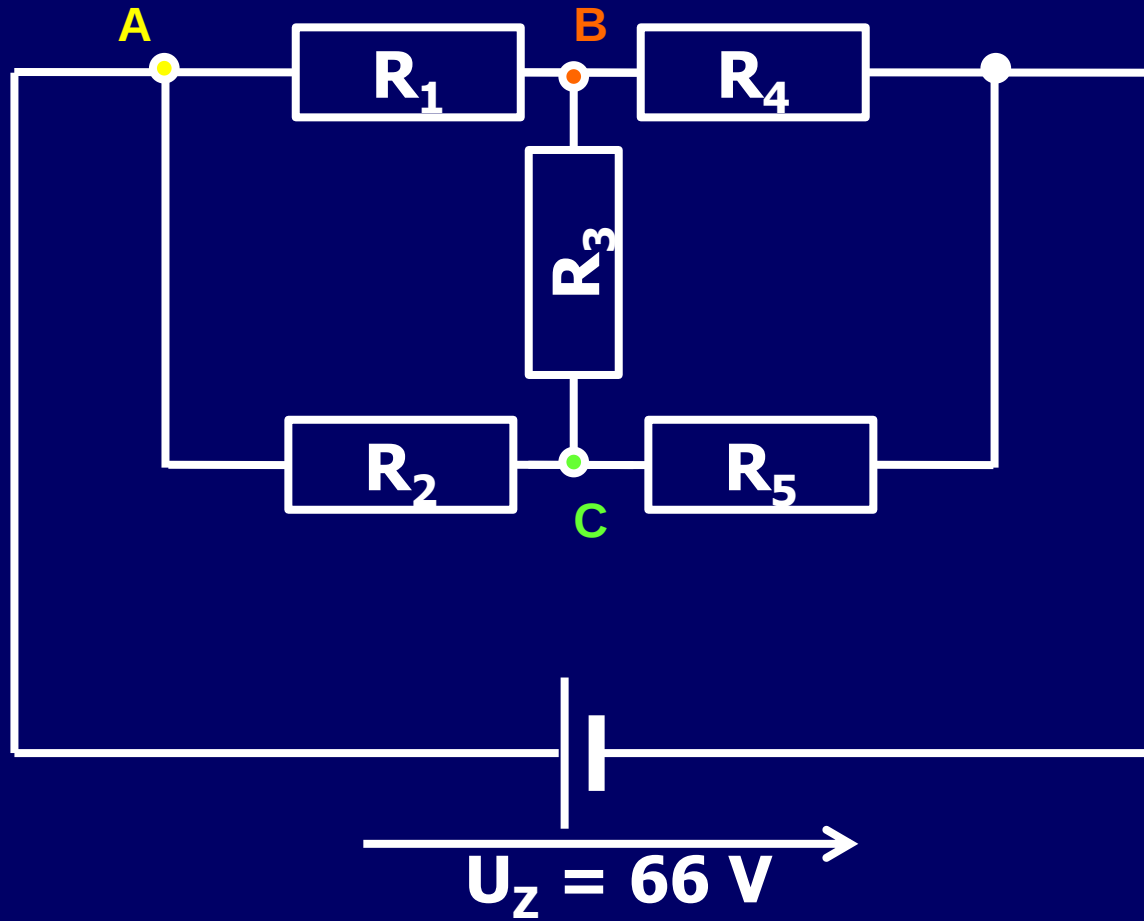

Postup výpočtu

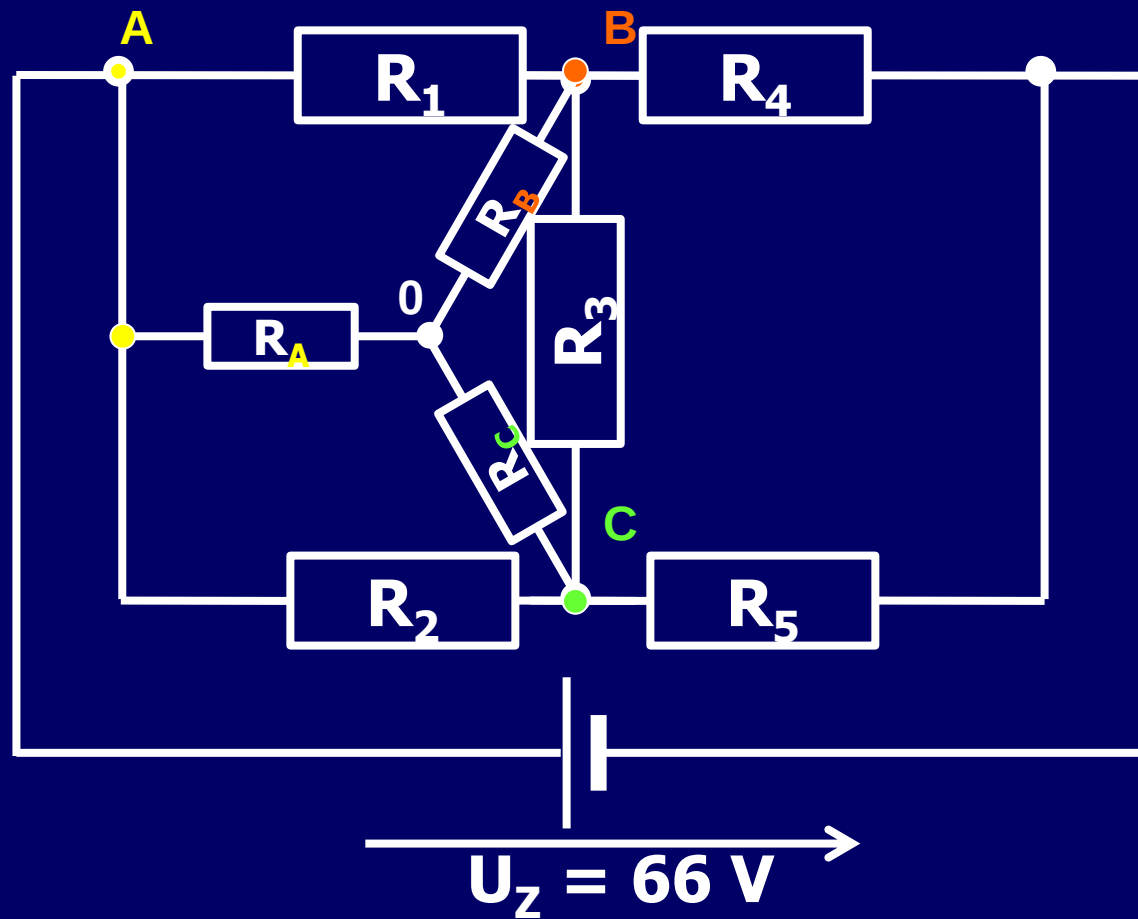

9

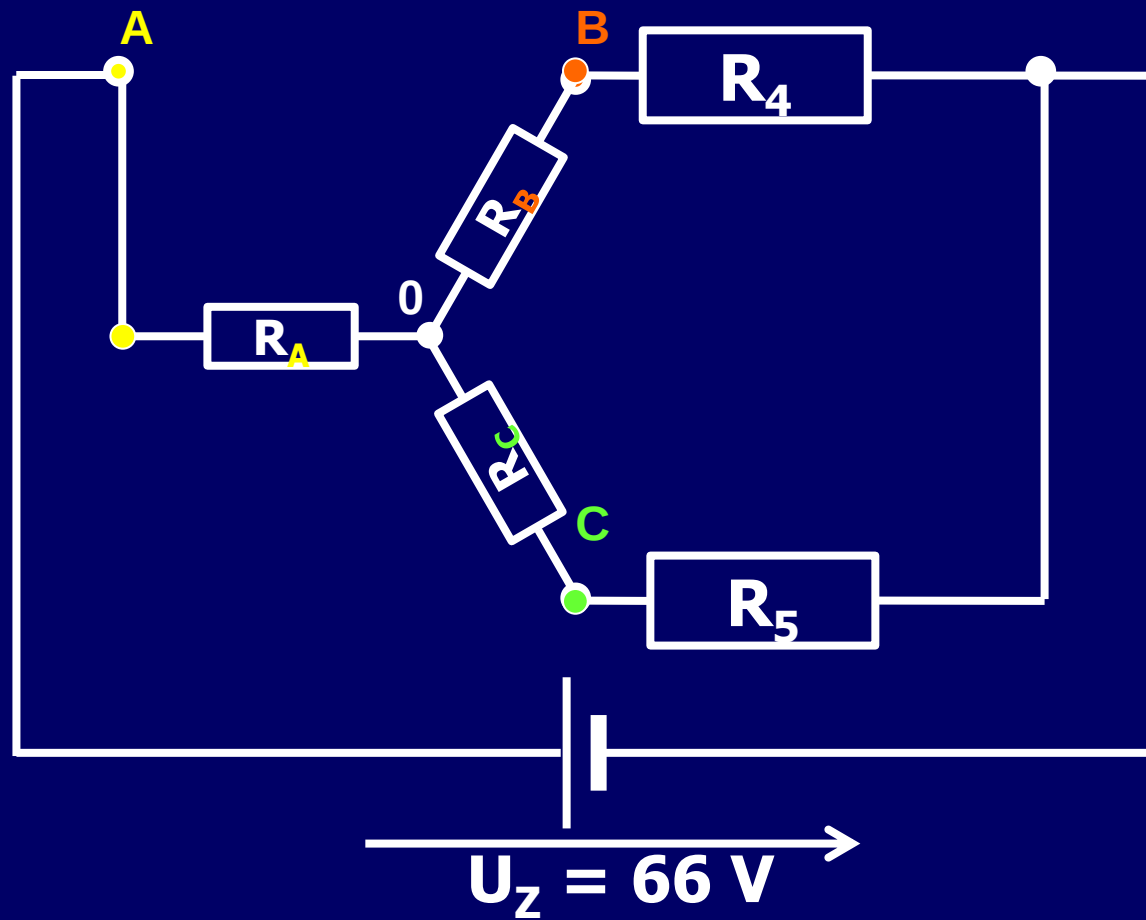

10

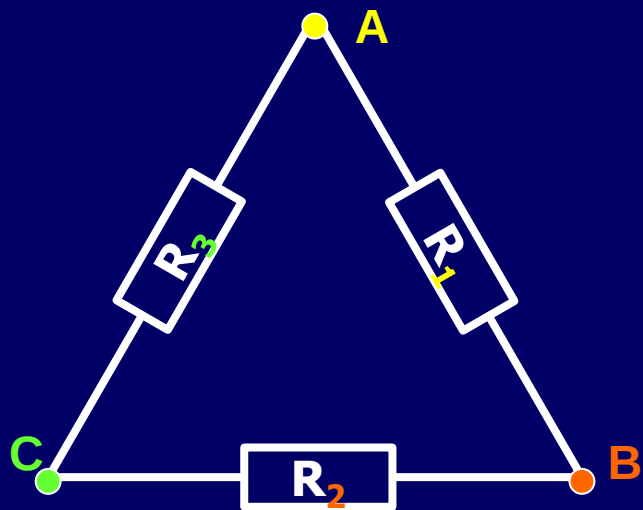

$U_z = 66 \text{ V}$

11

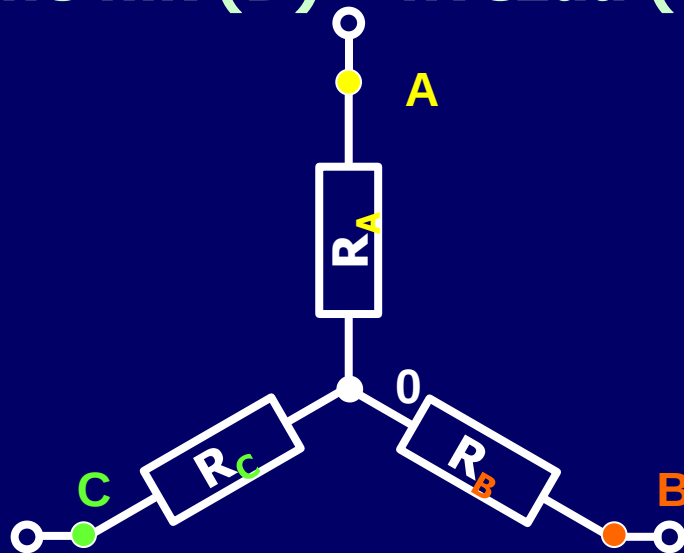

Přepočet zapojení trojúhelník (D) – hvězda (Y)

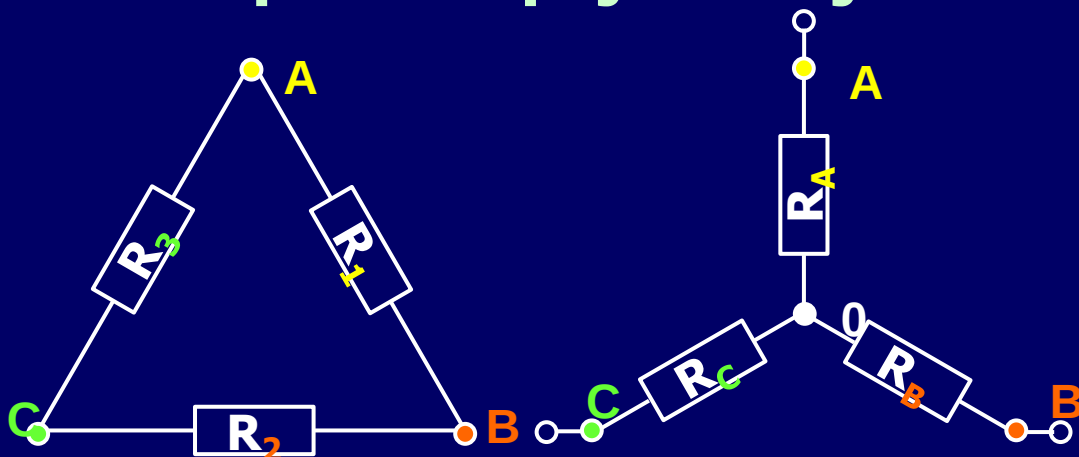
$$R_A = \frac{R_3 \cdot R_1}{R_1 + R_2 + R_3}$$

$$R_B = \frac{R_2 \cdot R_1}{R_1 + R_2 + R_3}$$

$$R_C = \frac{R_3 \cdot R_2}{R_1 + R_2 + R_3}$$

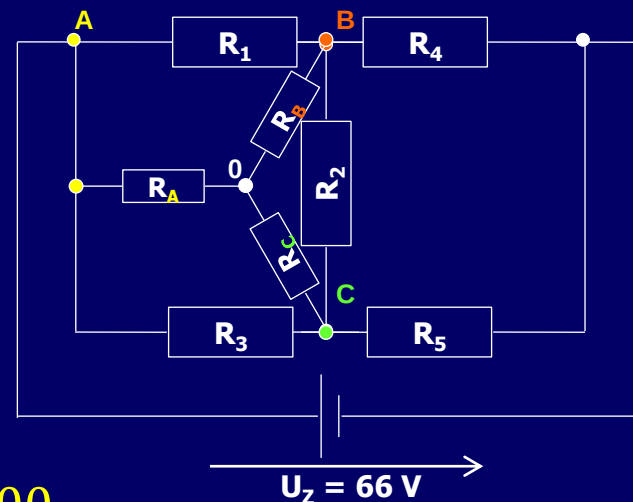
Přepočet zapojení trojúhelník (D) – hvězda (Y)

$$R_A = \frac{R_3 \cdot R_1}{R_1 + R_2 + R_3} = \frac{500 \cdot 200}{200 + 300 + 500} = \frac{100\,000}{1\,000} = 100\Omega$$

$$R_B = \frac{R_2 \cdot R_1}{R_1 + R_2 + R_3} = \frac{300 \cdot 200}{1\,000} = \frac{60\,000}{1\,000} = 60\Omega$$

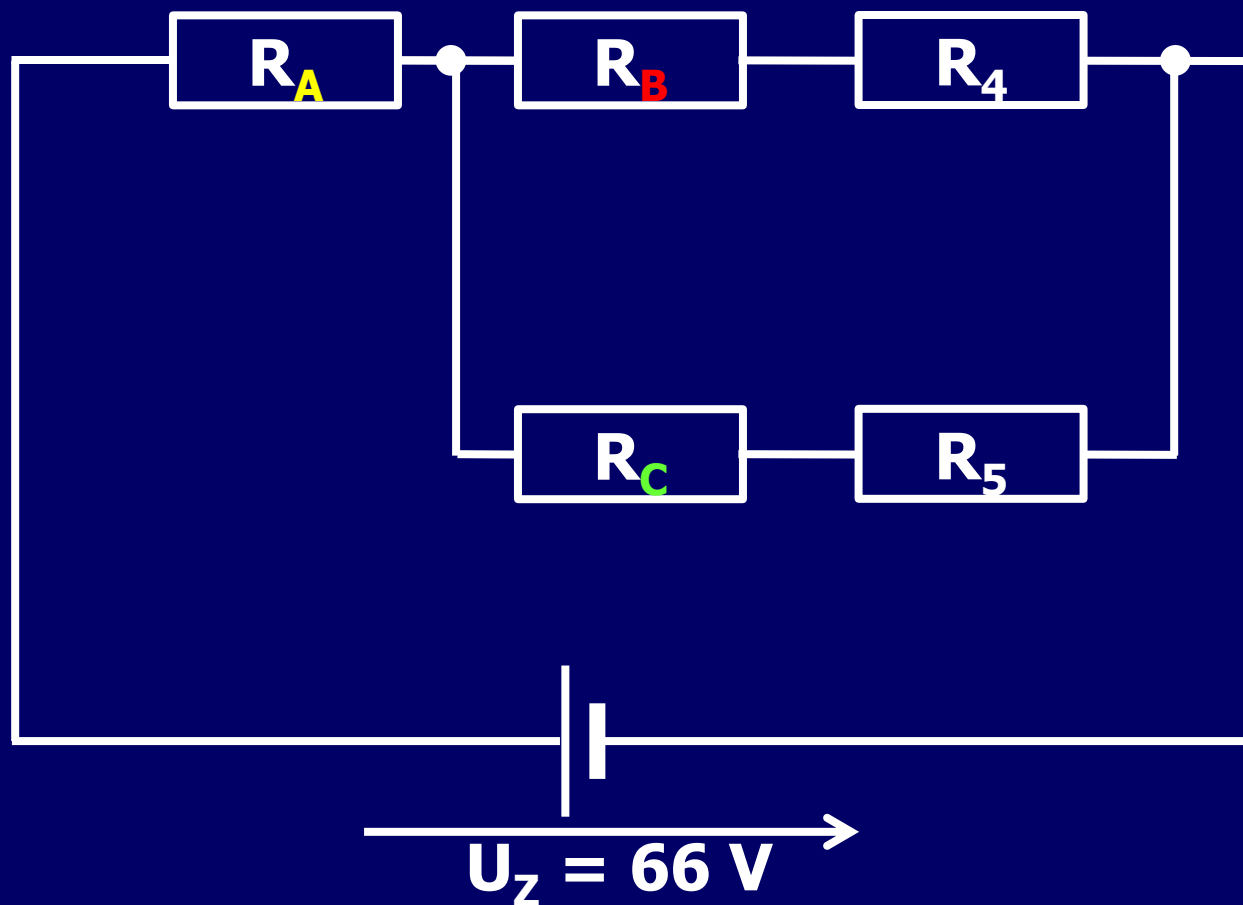
$$R_C = \frac{R_3 \cdot R_2}{R_1 + R_2 + R_3} = \frac{500 \cdot 300}{1\,000} = \frac{150\,000}{1\,000} = 150\Omega$$

Dáno:

- $R_1 = 200\ \Omega$
- $R_2 = 300\ \Omega$
- $R_3 = 500\ \Omega$
- $R_4 = 420\ \Omega$
- $R_5 = 10\ \Omega$
- $U_Z = 66\ \text{V}$

Náhradní schéma zapojení

1. Celkový odpor zapojení

- Vypočítáme **CELKOVÝ ODPOR** obvodu postupným zjednodušováním obvodu, až dostaneme výsledný celkový odpor obvodu.

- Odpory zapojené **za sebou** (do *série*) počítáme pomocí vztahu:

$$R_{12..N} = R_1 + R_2 + \dots + R_N$$

- Při **sériovém zapojení je stejný proud** všemi součástkami a na každé součástce je napětí různé velikosti

$$I_{12..N} = I_1 = I_2 = \dots = I_N$$

- Odpory zapojené **POD sebou** (*paralelně*) počítáme pomocí vztahu:

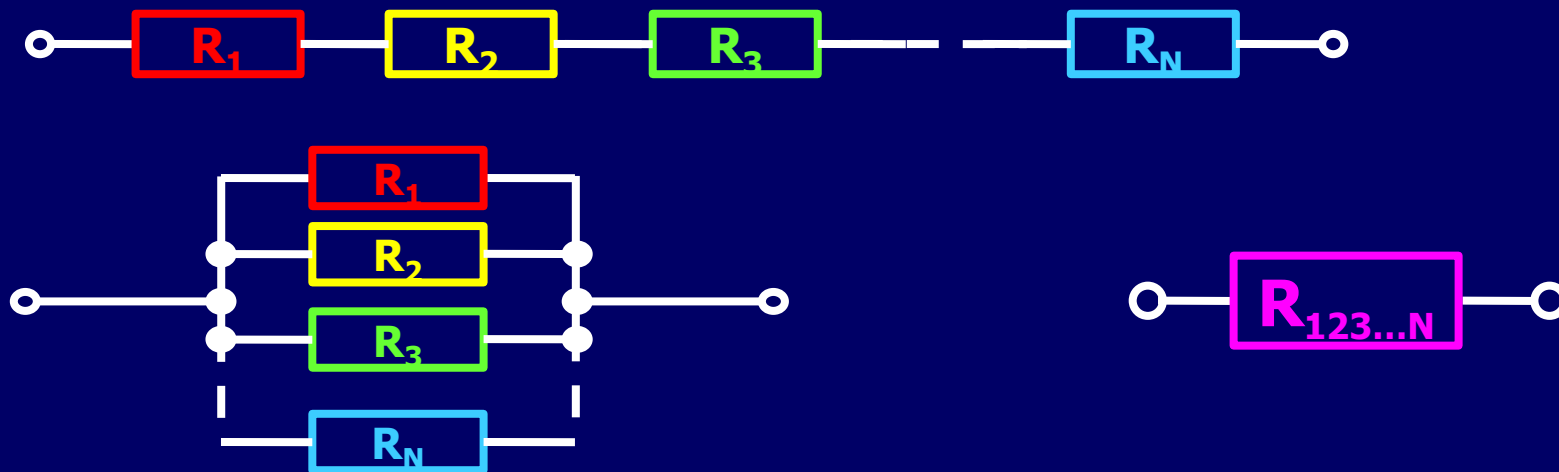
$$\frac{1}{R_{123..N}} = \frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} + \frac{1}{R_3} + \dots + \frac{1}{R_N}$$

- Při **paralelním zapojení je stejné napětí** na všech součástkách a každou součástkou teče proud různé velikosti

$$U_{12..N} = U_1 = U_2 = \dots = U_N$$

1. Celkový odpor zapojení

- Po každém výpočtu odporu si nakreslíme náhradní schéma zapojení a vyznačíme napětí a proudy v obvodu, až poté můžeme pokračovat v dalším zjednodušování
- Pokračujeme až nakreslíme pouze jeden odpor - celkový odpor obvodu

17

2. Celkový proud v obvodu

- Vypočítáme **CELKOVÝ PROUD** obvodu

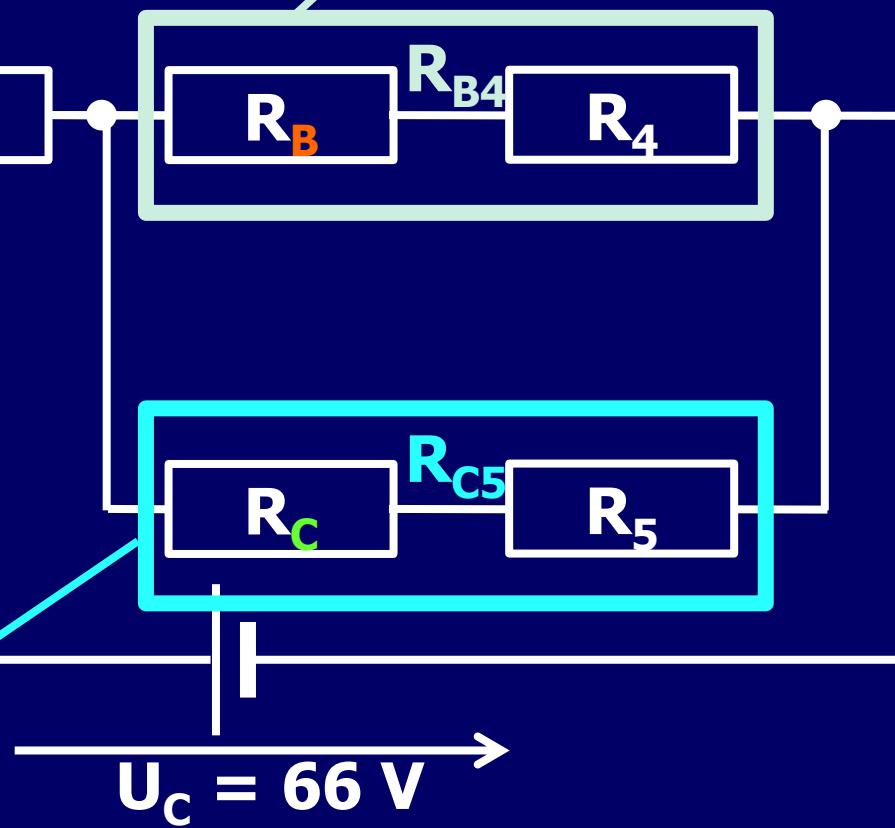
3. Dílčí napětí a proudy v obvodu

- Napíšeme si ke každému zjednodušenému zapojení rovnici, co je pro dané zapojení stejné (proud, napětí)
  - **sériové** zapojení – stejné **napětí** na součástkách
  - **paralelní** zapojení – stejný **proud** na součástkách

18

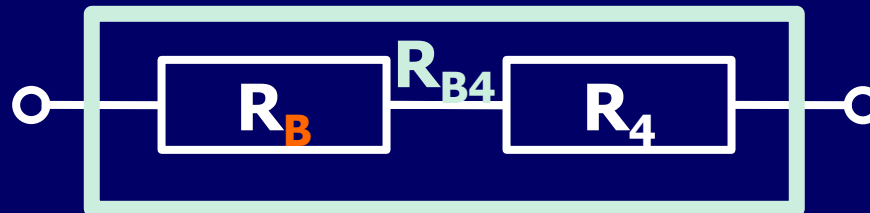
Tyto rezistory jsou do série ($R_B - R_4$).
Nahradíme je
jedním, který
pojmenujeme R_{B4}

Tyto rezistory jsou
také do série
($R_C - R_5$).
Nahradíme je
jedním, který
pojmenujeme R_{C5}

Sériové zapojení odporů

- Odporů zapojené sériově počítáme pomocí vztahu

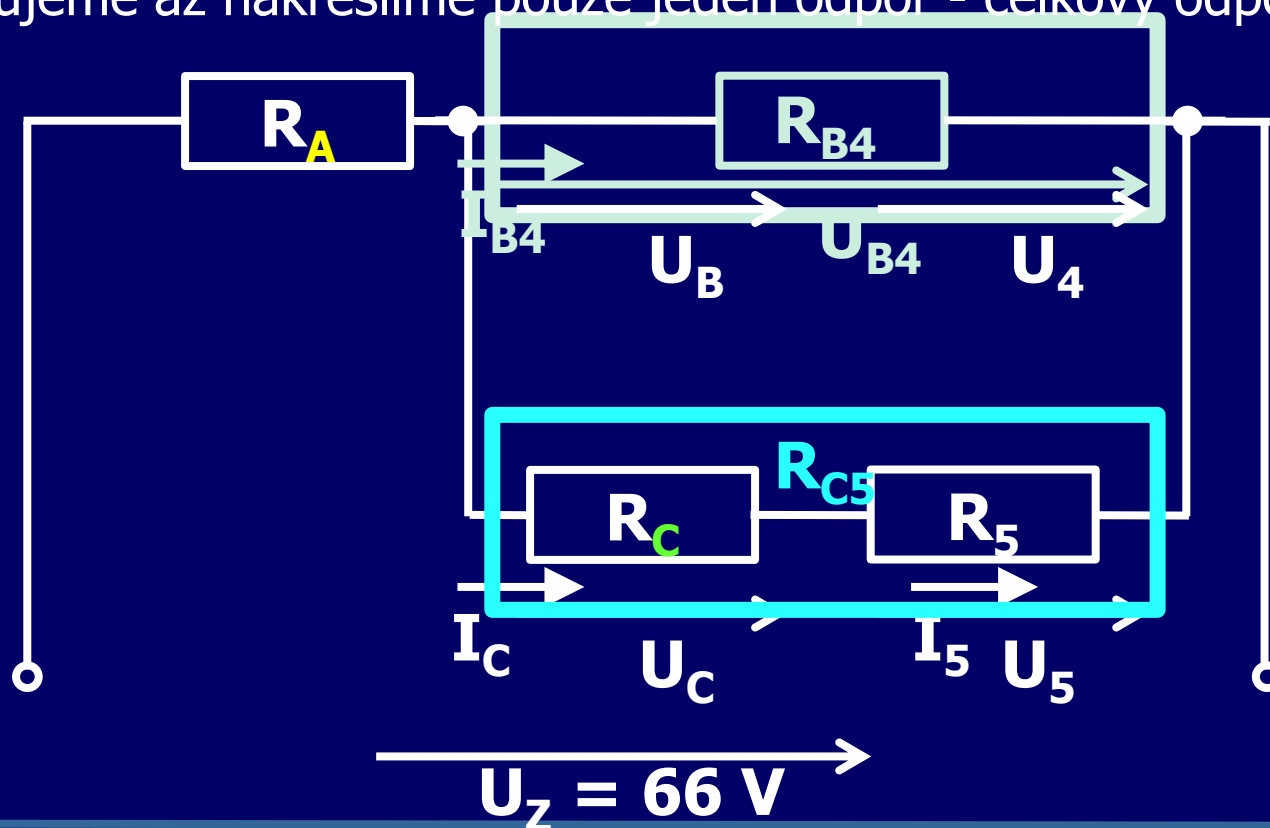
$$R_{B4} = R_B + R_4$$

$$R_{B4} = 60 \, \Omega + 420 \, \Omega = 480 \, \Omega$$

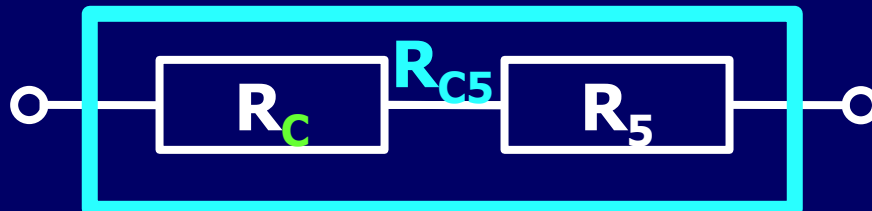

- Po výpočtu odporu si nakreslíme náhradní schéma zapojení
  - nakreslíme pouze jeden odpor – odpor R_{B4}

- Po každém výpočtu odporu si nakreslíme náhradní schéma zapojení a vyznačíme napětí a proudy v obvodu
  - až poté můžeme pokračovat v dalším zjednodušování
- Pokračujeme až nakreslíme pouze jeden odpor - celkový odpor obvodu

Sériové zapojení odporů

- Odporů zapojené sériově počítáme pomocí vztahu

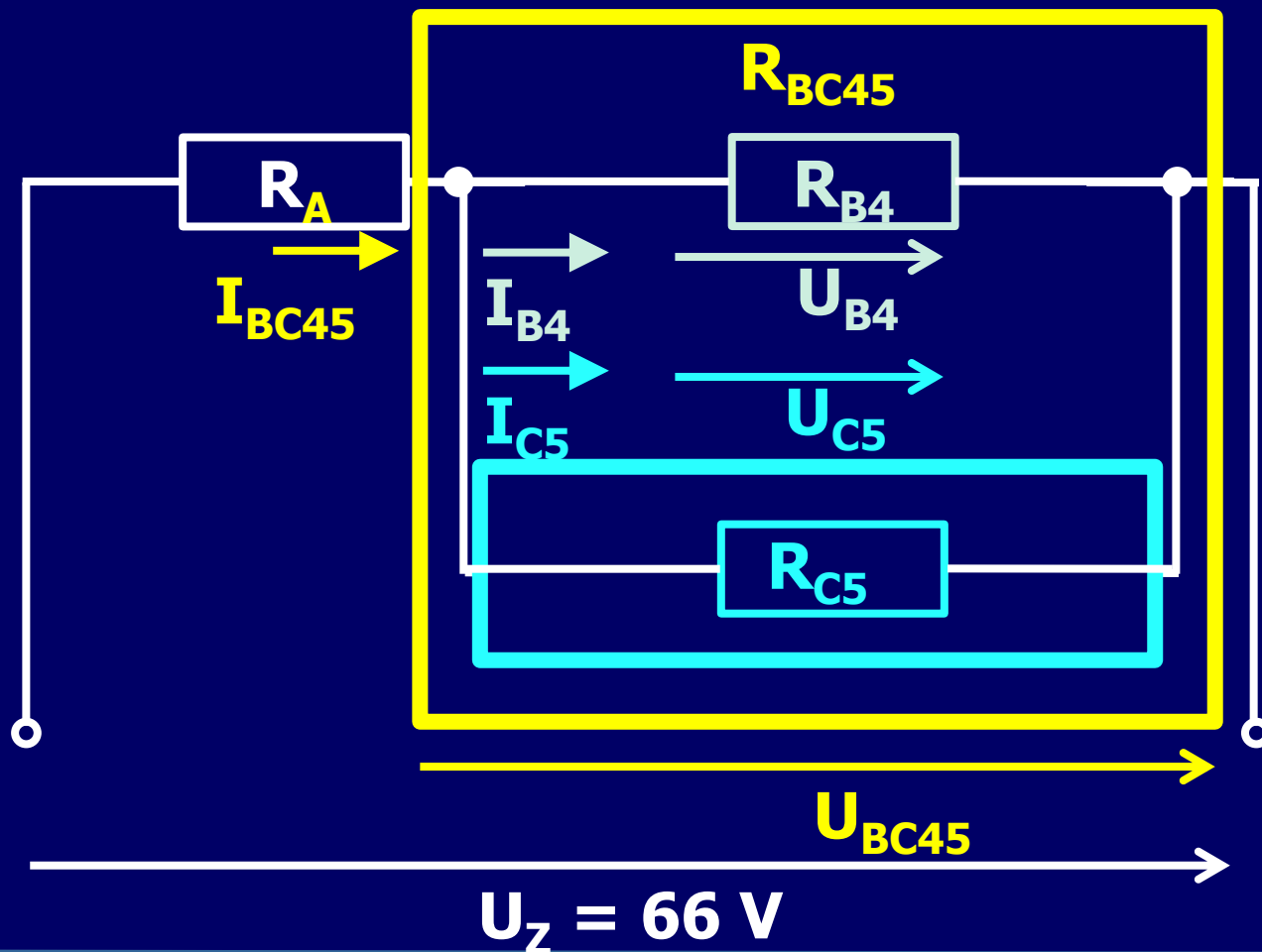
$$R_{C5} = R_C + R_5$$

$$R_{C5} = 150 \, \Omega + 10 \, \Omega = 160 \, \Omega$$

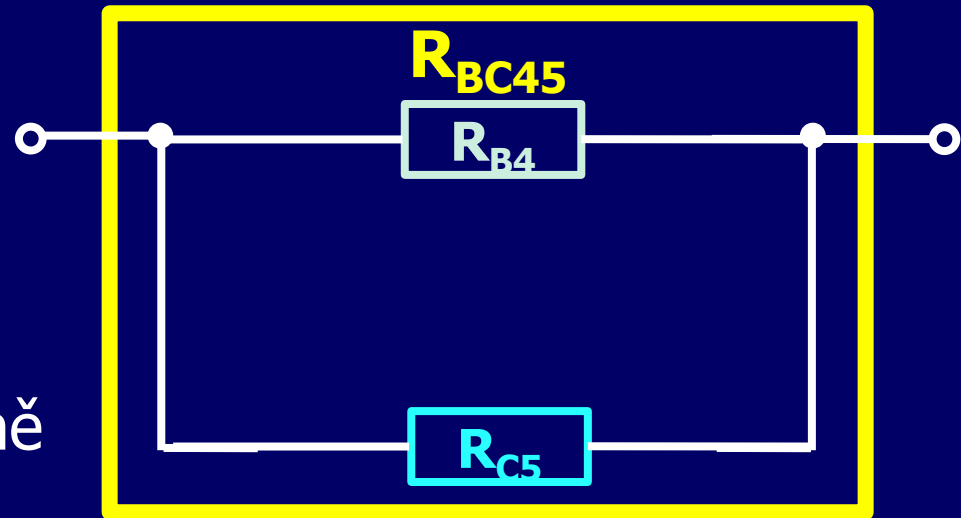
- Po výpočtu odporu si nakreslíme náhradní schéma zapojení
  - nakreslíme pouze jeden odpor – odpor R_{C5}

Náhradní schéma

Paralelní zapojení odporů

- Odpory zapojené paralelně počítáme pomocí vztahu

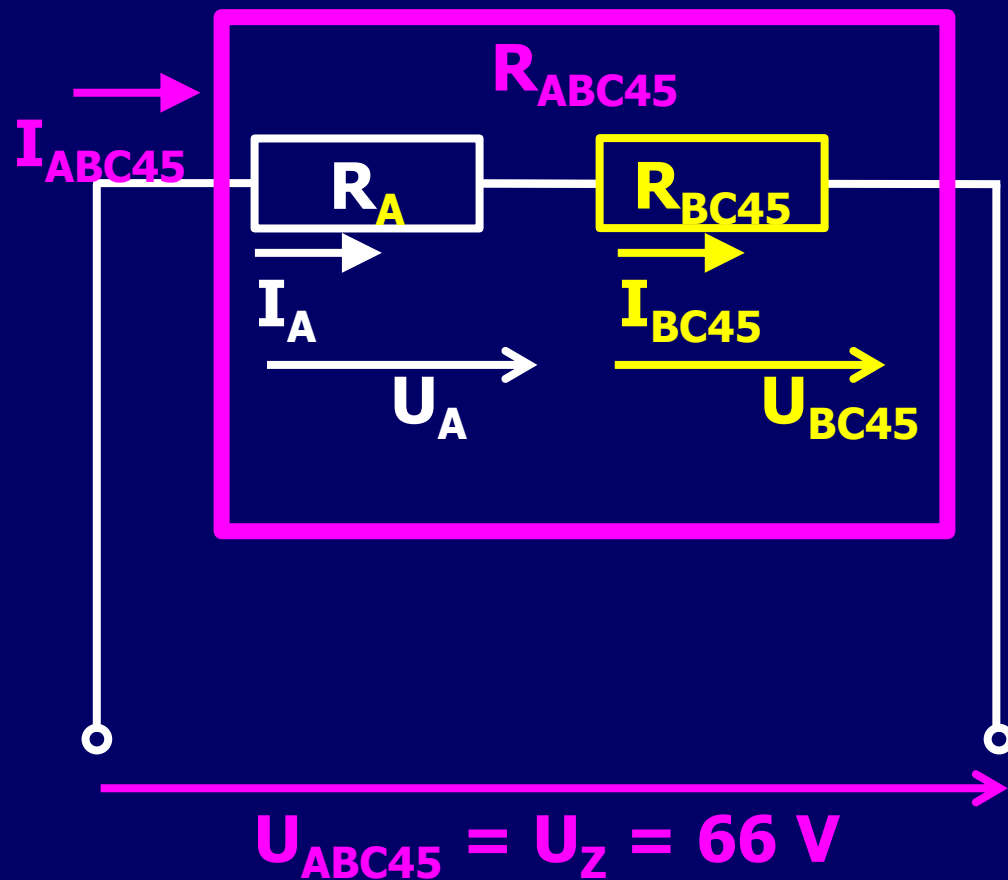
$$\frac{1}{R_{BC45}} = \frac{1}{R_{B4}} + \frac{1}{R_{C5}}$$

$$\frac{1}{R_{BC45}} = \frac{1}{640} + \frac{1}{480}$$

$$\frac{1}{R_{BC45}} = \frac{11}{1620}$$

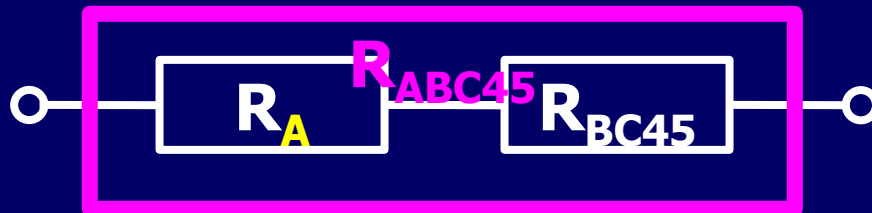
$$R_{BC45} = 120 \Omega$$

Náhradní schéma

Sériové zapojení odporů

- Odporů zapojené sériově počítáme pomocí vztahu

$$R_{ABC45} = R_A + R_{BC45}$$

$$R_Z = R_{ABC45} = 100 \, \Omega + 120 \, \Omega = 220 \, \Omega$$

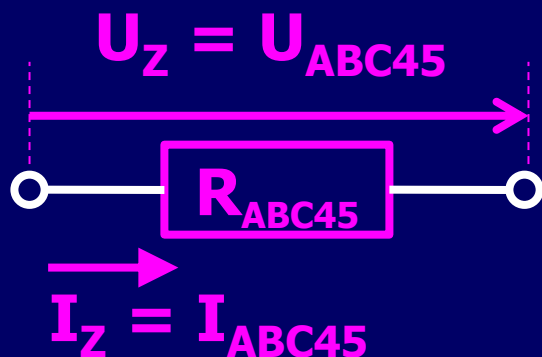

- Po výpočtu odporu si nakreslíme náhradní schéma zapojení
  - nakreslíme pouze jeden odpor – odpor R_{ABC45}

2. Celkový proud

- Vypočítali jsme velikost výsledního odporu R_Z , takže můžeme vypočítat celkový proud
  - viz. postup – bod 2

$$I_Z = U_Z / R_{ABC45}$$

$$I_Z = 66 \text{ V} / 220 \Omega$$

$$\underline{I_Z = 0,3 \text{ A} = 300 \text{ mA}}$$

3. Dílčí napětí a proudy v obvodu

- Napíšeme si ke každému vztahu pomocí něhož jsme počítali odpory, rovnici co je pro dané zapojení stejné
  - **sériové** zapojení – stejné **napětí** na součástkách
  - **paralelní** zapojení – stejný **proud** na součástkách
- Nejprve jsme počítali odpor R_{B4} , jako druhou jsme počítali hodnotu odporu R_{C5}
  - obě zapojení jsou sériové ($R_B - R_4$), ($R_C - R_5$) tzn. na rezistorech je stejný proud

$$R_{B4} = R_B + R_4$$

$$R_{C5} = R_C + R_5$$

$$I_{B4} = I_B = I_4$$

$$I_{C5} = I_C = I_5$$

3. Dílčí napětí a proudy v obvodu

- jako další jsme počítali odpor R_{BC45}
  - jedná se o paralelní zapojení ($R_{B4} || R_{C5}$) tzn. na rezistorech je stejné napětí

$$\frac{1}{R_{BC45}} = \frac{1}{R_{B4}} + \frac{1}{R_{C5}}$$

$$U_{BC45} = U_{B4} = U_{C5}$$

$$R_{ABC45} = R_A + R_{BC45}$$

$$I_{ABC45} = I_A = I_{BC45}$$

- jako poslední jsme počítali odpor R_{ABC45}
  - jedná se o sériové zapojení ($R_A - R_{BC45}$), tzn. na rezistorech je stejný proud

3. Dílčí napětí a proudy v obvodu

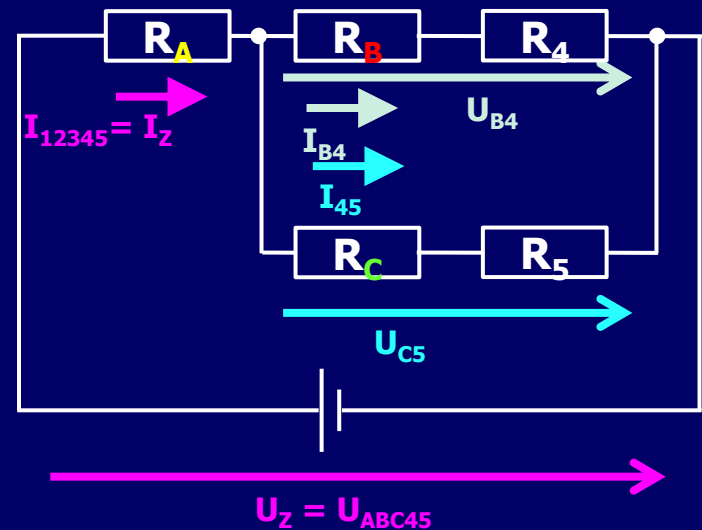
- Takže jsme si zapsali 4 rovnice

$$I_{ABC45} = I_A = I_{BC45}$$

$$U_{BC45} = U_{B4} = U_{C5}$$

$$I_{B4} = I_B = I_4$$

$$I_{C5} = I_C = I_5$$

30

■ K řádku ve kterém je u veličiny (U nebo I) index se všemi čísly (tzn. se všemi názvy odporů), což je v našem případě I_{ABC45} , napíšeme číselnou hodnotu (0,3 A), kterou jsme v našem případě vypočítali, nebo ji nalezneme v zadání:

$$I_{ABC45} = I_A = I_{BC45} = 0,3 \text{ A}$$

$$U_{BC45} = U_{B4} = U_{C5}$$

$$I_{B4} = I_B = I_4$$

$$I_{C5} = I_C = I_5$$

31

$$I_Z = I_{ABC45} = I_A = I_{BC45} = 0,3 \text{ A}$$

- Napětí k těmto proudům vypočítáme z Ohmova zákona
  - každé **I** potřebuje k sobě do páru **U**, a to vše se stejným indexem

$$U_A = I_Z \cdot R_A$$

$$U_{BC45} = I_Z \cdot R_{BC45}$$

$$U_A = 0,3 \text{ A} \cdot 100 \Omega \quad U_{BC45} = 0,3 \text{ A} \cdot 120 \Omega$$

$$\underline{U_A = 30 \text{ V}}$$

$$\underline{U_{BC45} = 36 \text{ V}}$$

- Máme vypočítané napětí ke všem proudům z první rovnice, tak můžeme počítat proudy k napětím z druhé rovnice. Počítáme z Ohmova zákona.
- Hodnotu napětí U_{BC45} jsme již počítali, tak ji napíšeme na konec řádku ($U_{BC45} = 36 \text{ V}$)

$$U_{BC45} = U_{B4} = U_{C5} = 36 \text{ V}$$

$$I_{B4} = U_{B4} / R_{B4}$$

$$I_{B4} = 36 \text{ V} / 480 \Omega$$

$$\underline{I_{B4} = 0,075 \text{ A}}$$

$$I_{C5} = U_{C5} / R_{C5}$$

$$I_{C5} = 36 \text{ V} / 160 \Omega$$

$$\underline{I_{C5} = 0,225 \text{ A}}$$

- Dále můžeme počítat napětí k proudům z třetí rovnice. Počítáme z Ohmova zákona.
- Hodnotu proudu I_{B4} jsme již počítali, tak ji napíšeme na konec řádku ($I_{B4} = 0,075 \text{ A}$)

$$I_{B4} = I_B = I_4 = 0,075 \text{ A}$$

$$U_B = I_B \cdot R_B$$

$$U_B = 0,075 \text{ A} \cdot 60 \Omega$$

$$\underline{U_B = 4,5 \text{ V}}$$

$$U_4 = I_4 \cdot R_4$$

$$U_4 = 0,075 \text{ A} \cdot 420 \Omega$$

$$\underline{U_4 = 31,5 \text{ V}}$$

34

- Dále můžeme počítat napětí k proudům z čtvrté rovnice. Počítáme z Ohmova zákona.
- Hodnotu proudu I_{C5} jsme již počítali, tak ji napíšeme na konec řádku ($I_{C5} = 0,225 \text{ A}$)

$$I_{C5} = I_C = I_5 = 0,225 \text{ A}$$

$$U_C = I_C \cdot R_C$$

$$U_C = 0,225 \text{ A} \cdot 150 \Omega$$

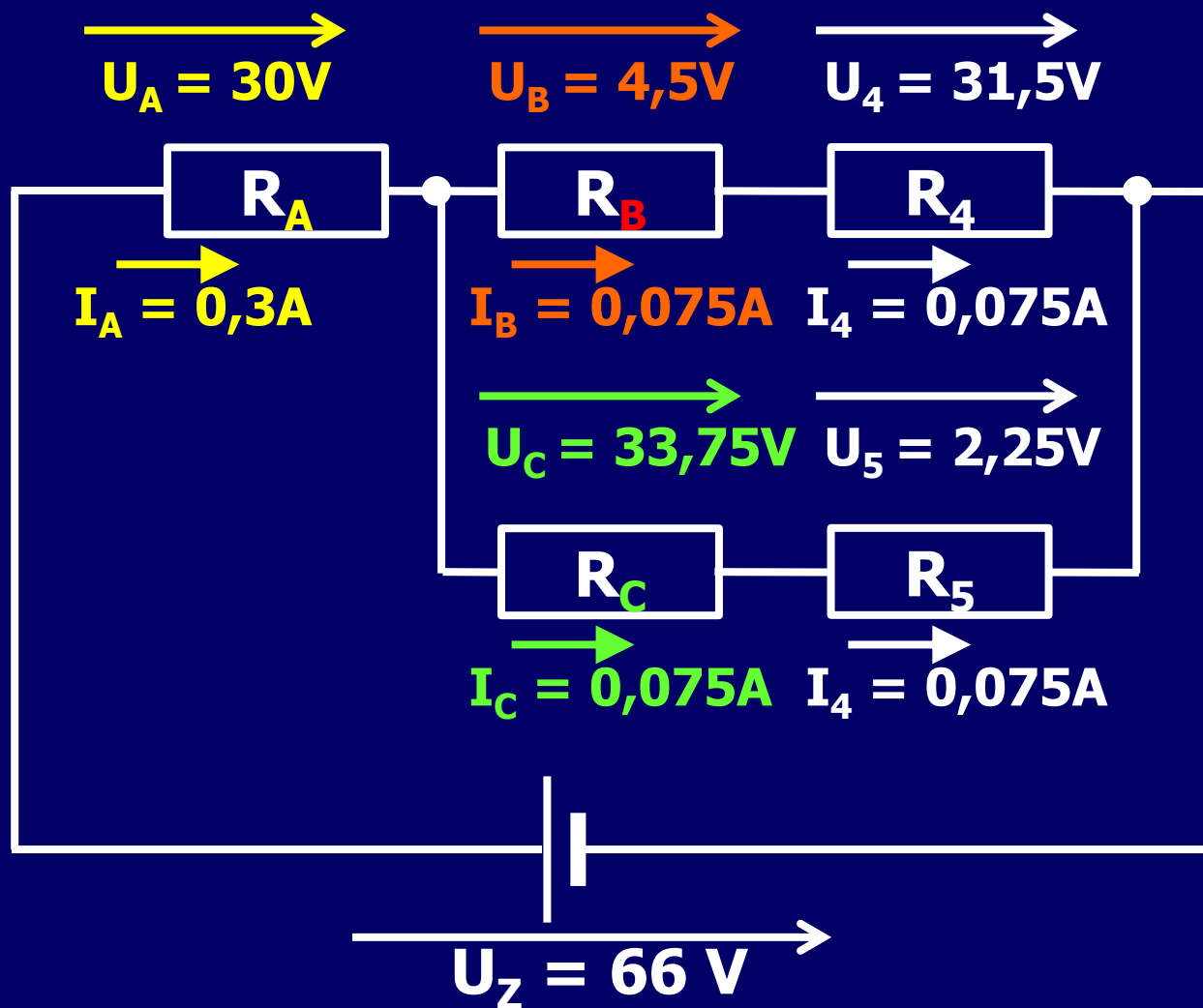
$$\underline{U_C = 33,75 \text{ V}}$$

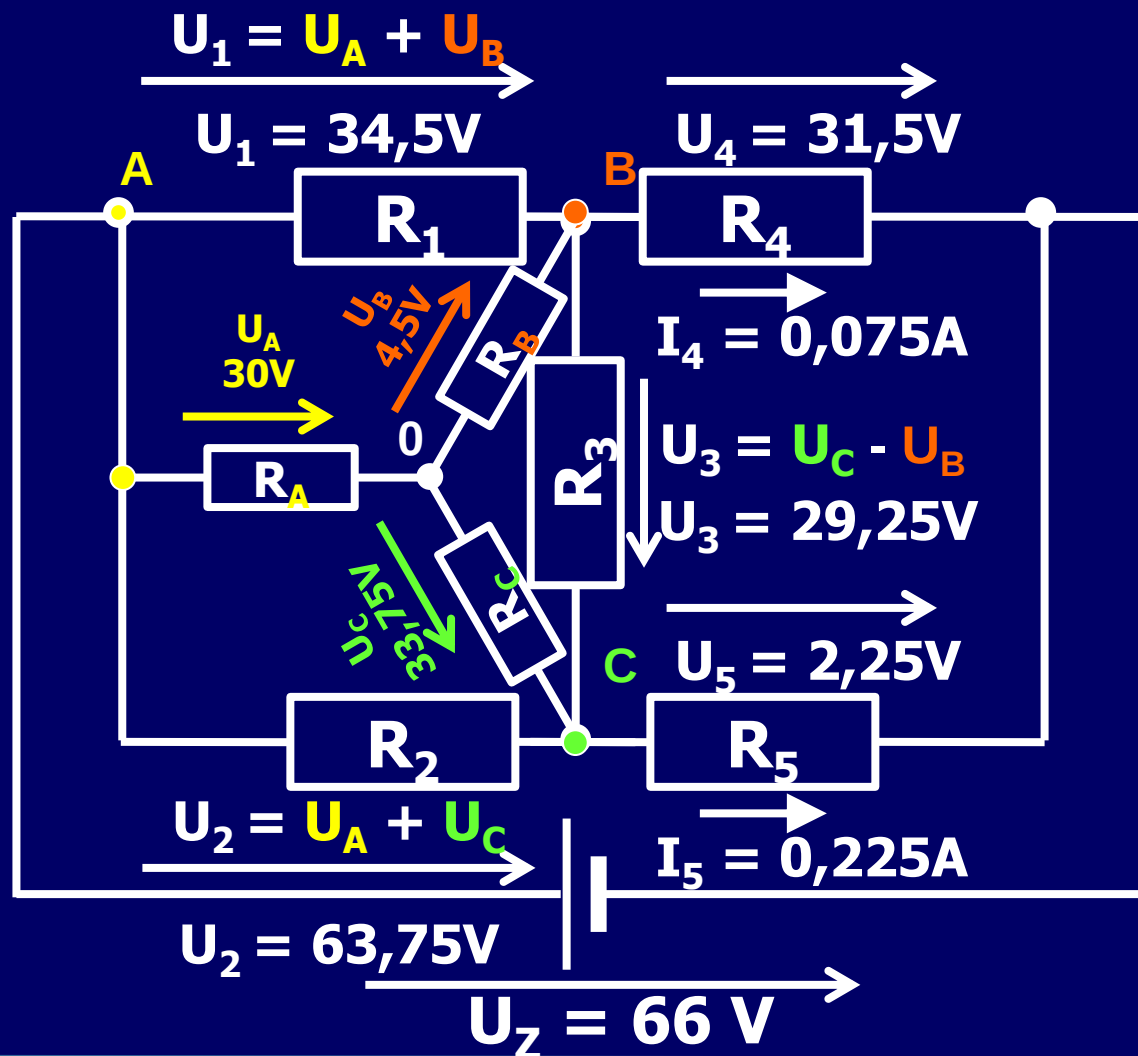
$$U_5 = I_5 \cdot R_5$$

$$U_5 = 0,225 \text{ A} \cdot 10 \Omega$$

$$\underline{U_5 = 2,25 \text{ V}}$$

35

37

Proudy na R_1 , R_2 a R_3

- Známe napětí na rezistorech R_1 , R_2 a R_3 , proudy na nich vypočítáme z Ohmova zákona.

$$\mathbf{I_1 = U_1/R_1}$$

$$I_1 = 34,5 \text{ V}/200 \text{ } \Omega$$

$$\underline{\mathbf{I_1 = 0,1725 \text{ A}}}$$

$$\mathbf{I_2 = U_2/R_2}$$

$$I_2 = 63,75 \text{ V}/300 \text{ } \Omega$$

$$\underline{\mathbf{I_2 = 0,2125 \text{ A}}}$$

$$\mathbf{I_3 = U_3/R_3}$$

$$I_3 = 29,25 \text{ V}/500 \text{ } \Omega$$

$$\underline{\mathbf{I_3 = 0,0585 \text{ A}}}$$

Výsledky

Napětí		Proud	
označení	hodnota	označení	hodnota
U_1	34,5 V	I_1	0,1725 A
U_2	63,75 V	I_2	0,2125 A
U_3	29,25 V	I_3	0,0585 A
U_4	31,5V	I_4	0,075 A
U_5	2,25V	I_5	0,225 A
U_Z	66 V	I_Z	0,3 A